

PROVIMI I SHTETIT, HISTORI

PROGRAMI PROFESIONAL

Programi profesional i provimit të shtetit për mësuesit e historisë, është hartuar në përputhje me urdhërat e udhëzimet e MASH për profesionet e rregulluara në Republikën e Shqipërisë. Ai ka si qëllim të provojë nivelin e aftësisë së formimit profesional të mësuesëve të Historisë për shkollat e mesme. Në hartimin e programit janë mbajtur parasysh disa kritere: Programi sintetizon arritjet më të fundit të shkencës historike Brenda e jashtë vendit. Ai përmban një vëllim të domosdoshëm njohurish shkencore për profesionin e historianit. Si literaturë bazë për hartimin e tij kanë shërbyer vëllimet akademike të Historisë së Popullit Shqiptar dhe tekstet universitare të Historisë Botërore. Programi përbëhet nga dy pjesë. Qytetërimi botëror dhe Qytetërimi shqiptar. Vëllimi i njohurive historike për sëcilën lëndë përcaktohet nga vendi që zënë ato në shkollën tonë.

Programi trajton në mënyrë kronologjike e problemore zhvillimet historike botërore e kombëtare që nga kohët më të lashta. Ai trajton me përparësi arritjet e qytetimit bashkohore, sidomos ato të shek. XX. Vëllimi kryesor e zënë analizat për ngjarje a fenomene të historisë politike. Por, ai nuk lë pas dore edhe problemet ekonomike, sociale arsimore e kulturore. Mbi të gjitha theksi vihet tek analiza mbi konceptet historike. Programi nxit mendimin e pavarur të historianit për të mbajtur qëndrime objektive e reale mbi ngjarjet e dukuritë historike. Po ashtu ai ndihmon të kontrollohen aftësitë e profesionale të mësuesëve në vlerësimin e e trajtimin e figurave historike.

HISTORIA BOTËRORE

Objekti i njohjes historike

E vërteta historike

Raporti ndërmjet historianit dhe faktit historik

Individi dhe shoqëria në objektin e njohjes historike

Kohët e historisë

Lashtësia

Fillimet e shoqërisë njerëzore

Epoka e Neolitit

Premisat për lindjen e qytetimitve të para

Qytetrimet e para

Qytetërimet e Mesopotamisë

Qytetërimi egjiptian i lashtësisë

Qytetërimi hitit

Qytetërimi fenikas

Qytetërimi hebraik i antikitetit

Qytetërimi persian

Qytetërimi i vjetër indian
Qytetërimi kinez i lashtësisë

Greqia e lashtë

Fillimet e qytetërimit të lashtë grek: (Qytetërimi Kreto - Mikenas)
Greqia në periudhën homerike (shek. XII - VIII)
Formimi i polisit si formë origjinale dhe specifike greke (shek. VIII - VI)
Kolonizimi i madh helen i shek. VIII - VI
Sparta në periudhën arkaike (shek. VIII - VI)
Procesi i formimit të shtetit në Athinë (shek. VIII - VI)
Luftërat greko - persiane (500 - 449)
Epoka e ndritur e demokracisë athinase
Lufta e Peloponezit (431 - 404)
Fatet historike të Greqisë dhe Maqedonia në epokën klasike (shek. V - IV)
Greqia dhe Maqedonia në epokën helenistike (shek. IV - I)
Arritjet e qytetërimit dhe kulturës greke në epokën arkaike, klasike dhe atë helenistike

Roma e lashtë

E t r u s k ë
Roma mbretërore
Republika romake
Zgjerimi i Republikës Romake dhe rënia e saj
Shndërrimi i Romës në superfuqi mesdhetare
Kultura romake në epokën republikane
Perandoria e hershme Romake
Shoqëria romake
Perandoria e vonë Romake
Krishterimi dhe universaliteti i tij
Rënia e Perandorisë Romake të Perëndimit
Kultura romake në epokën perandorake

Mesjeta

Fiset gjermanike dhe krijimi i mbretërive të tyre
Afirmimi i Krishterimit
Europa Karoline (shek. VIII - IX)
Ekonomia dhe shoqëria në Mesjetën e hershme (shek. V - X)
Perandoria Bizantine (*Krijimi, shkëlqimi dhe rënia e saj shek. IV - XV*)
Principatat dhe mbretëritë e Ballkanit (shek. VII - XIV)
Arabët dhe Islamizmi (shek. VI - XIII)
Ndryshimet në periferi të Europës (shek. IX - X)
Zhvillimi ekonomik e shoqëror në Europë gjatë shek. XI - XIII
Rilindja e jetës urbane
Zhvillimet politike dhe sociale në Europën Perëndimore gjatë shek. XI - XIII
Epoka e ideve të mëdha universale (*Papati e Perandoria Gjermane në shek. XI - XII*)
Perandoria Gjermane dhe Papati në shek. XII - XIII
Afirmimi i shteteve europiane në shek. XI - XIII

Kryqëzatat

Europa Lindore dhe zhvillimet përtej saj në shek. XII - XIII
Aspekte të jetës kulturore në shek. XI - XIII (Lindja e universiteteve)
Ekonomia dhe shoqëria në Mesjetën e vonë (shek. XIV - XV)
Procesi i forcimit të monarkive europiane në shek. XIV - XV
Gjermania dhe Italia në shek. XIV - XV
Rusia në shek. XII - XV
Papati dhe Kisha Katolike në Mesjetën e vonë (shek. XIV - XV)
Humanizmi dhe Rilindja e hershme europiane
Perandoria Osmane (1300 - 1500); Rënia e Ballkanit nën sundimin osman
Qytetërimi mesjetar në Indi, Kinë dhe Japoni
Qytetërimi i lashtë mesjetar në Amerikë; Amerika deri në prag të pushtimeve koloniale

Koha e re (Periudha moderne)

Shoqëria në fillimet e kohës së hershme moderne:

Rilindja e vonë Europiane
Reformacioni Protestant dhe katolik
Zbulimet e mëdha gjeografike
Kolonizimi dhe zhvendosjet në popullsinë botërore

Konsolidimi i monarkive absolutiste. Fillimet e krizës në qeverisje (1500 - 1789):

Monarkia spanjolle dhe sundimi i saj
Luftërat fetare dhe Lufta 30 - vjeçare
Monarkia absolute në Francë
Absolutizmi në vendet e tjera europiane
Rusia - Perandori e fuqishme
Konflikti mbret - parlament në Angli; Triumfi i parlamentit në Angli

Ndryshimet në jetën ekonomike dhe sociale në shek. XVII - XVIII:

Jeta ekonomike dhe sociale
Revolucioni i Parë Industrial

Idetë e reja dhe kombet e reja:

Iluminizmi
Krijimi i SHBA
Revolucioni francez i vitit 1789. Përmbysja e regjimit absolutist
Faza radikale e revolucionit francez. Kalimi në diktaturë
Europa Napoleonike
Pavarësia e Amerikës Latine
Kombet e reja të Amerikës Latine

Reaksioni dhe progresi në vitet 1815 - 1850:

Kongresi i Vjenës. Triumfi i Konservatorizmit
Progresi ekonomik
Zhvillimet kulturore e shkencore
Sfidat ndaj konservatorizmit

Revolucionet e vitit 1848 në Europë

Nacionalizmi dhe Realizmi (1850 - 1871):

Epoka e nacionalizmit dhe e realizmit (1850 - 1851)

Bashkimi i Italisë

Bashkimi i Gjermanisë

Ndryshimet në Perandorinë Austriake Lufta

civile dhe konsolidimi i SHBA

Perandoria Osmane dhe Ballkani në shek. XVI - XIX:

Perandoria Osmane si fuqi botërore drejt rënies (shek. XVI - XVII)

Lëvizjet përparimtare në Perandorinë Osmane

Vendet e Ballkanit në shek. XVI - XVII

Formimi dhe konsolidimi i shtetit modern grek

Formimi dhe forcimi i shtetit serb

Shteti i pavarur bullgar

Formimi i shtetit rumun

Vendet e tjera të Ballkanit: Mali i Zi, Bosnja dhe Hercegovina dhe çështja maqedonase

Fillimet e qeverisjes së demokracisë liberale:

Revolucioni i Dytë Industrial

Urbanizimi dhe problemet sociale

Zhvillimi i lidhjeve ekonomike dhe politike mbarëbotërore

Zhvillimet politike në Britaninë e Madhe

Franca - Republika III

Gjermania

Reformat në SHBA

Perandoria Ruse

Vendet aziatike dhe afrikane në kohët moderne:

Vendet e Lindjes. India në kohët moderne

Kina

Modernizimi i Japonisë

Ndarja e Afrikës

Qytetërimi në pragun e shek. XX:

Arritjet në qytetërimin perëndimor

Sfidat ndaj qeverisjes demokratike e liberale dhe kërcënimi i stabilitetit

Koha e sotme (Periudha Bashkëkohore)

Fillimi i shek. XX. Arritjet në modernizimin ekonomik, social dhe në sistemin ekonomik

Lufta e Parë Botërore (1914 - 1918). Rrjedhjet e saj

Totalitarizmi Komunist

Totalitarizmi Fashist. Italia gjatë viteve 1920 - 1930

Totalitarizmi Nazist. Gjermania në vitet 1920 - 1930

Efektshmëria e sistemit të demokracisë liberale

Britania e Madhe në vitet 1918 - 1939
Franca gjatë viteve 1920 - 1930
Lufta e Dytë Botërore
Karakteristikat e përgjithshme të shndërrimeve politike, ekonomike e sociale (1945 - 1980)
Britania e Madhe 1945 - 1979
Franca në vitet 1945 - 1981
Gjermania në vitet 1949 - 1981
Italia në vitet 1945 - 1981
Suedia në vitet 1945 - 1981
Tranzicioni spanjoll
SHBA në vitet 1945 - 1981
Prirjet themelore të zhvillimeve në vitet 1980 - 1990 (thellimi e konsolidimi i shoqërisë pasindustriale; Globalizmi)
Britania e Madhe në vitet 1979 - 1999. Theçerizmi. Laburistët e rinj
Franca ndërmjet alternativave
ShBA në vitet 1981 - 1997. Reganizmi. Demokracia e re
Bashkimi Sovjetik në vitet 1945 - 1985
Vendet e Europës Lindore e Qendrore në vitet 1945 - 1985
Shpërbërja e Bashkimit Sovjetik
Fundi i regjimeve komuniste në vendet e Europës Qendrore
Shkenca, kultura dhe artet pas Luftës së Dytë Botërore
Lufta e Ftohtë dhe pasojat e saj në arenën ndërkombëtare
Bashkimi European në vitet 1951 - 2000

HISTORIA E POPULLIT SHQIPTAR

1. Qytetërimi ilir.

Gjurmë të hershme të shoqërisë njerëzore. Paleoliti. Qytetërimi prehistorik në Shqipëri. Periudha musteriane. Epoka e mezolitit. Vendbanimet neolitike dhe lindja e degëve të ekonomisë. Veglat dhe format primitive të punimit të tokës. Gjinia, njësi e vetme shoqërore. Grupet etnokulturore neolitike. Rite e kulte të epokës neolitike. Organizimi fisnor patriarkal. Lindja e metalurgjisë së bronzit. Familja patriarkale monogame. Lindja e diferencimit shoqëror të popullsisë.

Teori rreth etnogenezës së ilirëve. Teza mbi zhvillimin e pandërprerë të kulturës iliroshqiptare. Të dhëna arkeologjike mbi procesin e formimit të etnosit ilir (mijëvjeçari II). Dyndjet indoevropiane të popujve. Trualli historik i ilirëve. Fiset më të rëndësishme ilire. Ilirët në kohën e hekurit (shek XI-V p.e.s). Vendbanimet. Lindja e pronës private. Federatat fisnore. Gjuha dhe grupet kulturore ilire gjate epokës së hekurit. Kolonitë helene në bregdetin ilir dhe organizimi i tyre..

Zhvillimi skllavopronar i ilirëve (shek V p.e.s). Lindja e shteteve ilire. Dëshmi të hershme mbi jetën qytetare ilire. Zhvillimi i ekonomisë ilire, Tregëtia e qarkullimi monetar. Formacionet e para shtetërore ilire (shek IV-335 p.e.s). Mbretëria ilirë e Bardhylit. Lulëzimi i qyteteve ilire. Koinoni; njësi administrative e qytetit ilir. Koinoni (Lidhja) i Molosëve (shek.V-IV p.e.s.). Aleanca (Symahia Epirote) Organizimi politik i shtetit të

Epirit. Shteti i Epirit gjatë sundimit të Pirros. Rënia e regjimit monarkik në Epir dhe lindja e Republikës (234-168 p.e.sonë). Karakteri i Lidhjes Epirote.

Forcimi i shtetit ilir. Teza mbi formimin e Mbretërisë Ardiane. Shkaqet e luftrave iliro-romake. Bazat për lindjen e shtetit dardan. Organizimi politik i mbretërisë dardane. Organizimi administrativ i Ilirisë gjatë shek. IV-VI (Iliriku). Qytetet ilire dhe institucionet municipale. Tiparet e krizës në provincat ilire. Kultura ilire në shekujt e parë të erës sonë. Qendresa ilire ndaj romanizimit.

2. Qytetërimi mesjetar

Mesjeta e hershme (shek V-X). Shqipëria dhe Bizanti. Përhapja e krishterimit. Organizimi kishtar në trevat shqiptare. Dyndjet e popujve dhe ngulimet sllave në Ballkan. Përvijimi i hapsirës shqiptare në mesjetë. "Kultura e Komanit" . Marrëdhëniet e pronës në fshatin shqiptar (shek. VII-X). Regjimi i temave në Shqipëri.

Jeta politike në Shqipëri (shek.XII-XIII). Principata e Arbërit., Dukati i Durrësit, Despotati i Epirit. Anzhuinët dhe "Mbretëria e Arbërit". Gjendja kishtarë. Kristalizimi i fesë ortodokse. Prona feudale dhe detyrimet feudale. Zhvillimi urban dhe popullsia . Qeverisja e qyteteve. Formacionet shtetërore në shek.XIV-XV. Pricipatat. Përpjekjet e Balshajt për krijimin e një shteti të bashkuar. Shteti i Gjon Kastriotit. Zotërimet veneciane në Shqipëri. E drejta dhe jeta feudale; fisnkëria, kleri dhe roli i tyre. Kultura dhe mënyra e jetesës. Kalimi nga ilirishtja në shqipen e lashtë (arbërishtja). Dokumentet e para të shqipes së shkruar. Letërsia, arsimit, artet figurative dhe piktura mesjetare.

Pushtimet e para osmane në Shqipëri. Regjimi feudal ushtarak. Sistemi i timarit. Fillimi i luftës antiosmane. Rimëkëmbja e shtetit të Kastriotëve. Skënderbeu. Kryngritja çlirimtare e vitit 1443. Beslidhja shqiptare e Lezhës (2 mars 1443). Skënderbeu në konflikt me Venetikon dhe marrëveshja e paqes. Betejat kryesore të ushtrisë shqiptare gjatë viteve '50. Formimi i shtetit të bashkuar shqiptar. Forcimi i pushtetit të Skënderbeut. Marrëdhëniet nderkombëtare të Skënderbeut. Betejat shqiptare-osamne të viteve '60. Rëndësia e epokës së Skënderbeut.

Tokat shqiptare gjatë shek XVI-XVIII. Sistemi i timarit. Ndarja administrative. Detyrimet e fshatarësisë shqiptare. Organizimi autonom i krahinave malore. Shturja e sistemit të timarit. Lindja e çifligjeve. Marrëdhëniet çifligare. Rritja e qyteteve dhe regjimi esnafeve. Kuvendet shqiptare. Kuvendet ndërballkanike. Depërtimi i islam dhe faktorët e islamizimit në Shqipëri. Sektet islamike. Bektashizmi. Gjendja kishtarë në trojet shqiptare.

Pashallëqet shqiptare (1771-1831). Anarkia feudale dhe përpjekjet për kapërcimin e saj. Paria (oxhaqet) dhe lufta e saj për pushtet. Pashallëku i Shkodrës. Qendresa e Mahmut pashë Bushatlliut. Qeverisja e Ibrahim Pashë Bushatlliut dhe rënia e pashallëkut të Shkodrës. Lufta për pushtet në Shqipërinë e Jugore. Pashallëku i Janinës (1787). Ali pashë Tepelena. Shtetirja dhe organizimi i brendshëm i pashallëkut. Shembja dhe karakteri i pashallëkut të Janinës. Arkitektura në shek. XV-XVIII.

3. Rilindja Kombëtare

Rilindja kombëtare; programi politik dhe karakteri demokratik i saj. Iluminizmi. Periodizimi i lëvizjes kombëtare. Trojet shqiptare gjatë shek.XIX. Ndryshimet administrative; vilajetet. Ekonomia qytetare; shturja e esnafeve, manufakturat e fabrikat e

para. Marrëdhëniet agrare. Kriza e pronës çifligare. Depërtimi i ekonomisë së tregut dhe lindja e borgjezisë agrare.

Fillimet e lëvizjes kombëtare. Pasojat e reformave centralizuese osmane. Fillimet e ideologjisë e kulturës kombëtare. Tiparet e reja të lëvizjes kundërosmane. Kryengritjet e viteve '30-'40. Ideologët e parë. Naum Veqilharxhi. Kriza Lindore dhe Shqipëria. Pasojat e reformave të Tanzimatit. Mendimi politik e kultura kombëtare në vitet '50-'70 të shek. XIX. Z. Jubani, Th. Mitko. Shoqëritë kulturore. Çështja e alfabetit të gjuhës shqipe. Roli i ideologëve të lëvizjes kombëtare, N.Veqilharxhi, K. Kristoforidhi, H.Tahsimi, K.Hoxhi, P.Sotiri, P.N. Luarasi, etj. Lëvizja letrare dhe botimet shkencore. Fryma patriotike në veprat e intelektualëve arbëreshë (De Rada, Serembe etj.)

Shqipëria në fillim të Krizës Lindore. Pasojat e reformave të Tanzimatit. Komiteti i Janinës dhe projekti i kryengritjes antiosmane. Platforma politike e Komitetit të Stambollit. Shqipëria dhe Traktati i Shën Stefanit (3 mars 1878). Rrymat politike në lëvizjen kombëtare. Mendimi politik i Abdyl Frashërit. Lidhja e Prizërenit (10 qershor 1878). Kanuni dhe Urdhëresa. Shqipëria dhe Kongresi i Berlinit. Kuvendi i Dibrës (1 nëntor 1878). Lëvizja kundër administratës osmane. Konferenca e Berlinit (qershor 1880) dhe çështja kombëtare. Kuvendi i Gjirokastrës (23 korrik 1880). Kuvendi i Dibrës (20 tetor 1880). Mendimi politik, filozofik e shoqëror i Lidhjes së Prizërenit. Shoqëria e Stambollit (1879). Lufta për realizimin e autonomisë. Qeveria e përkohëshme dhe shtypja e Lidhjes së prizërenit.

Gjendja politike pas Lidhjes së Prizërenit. Shqipëria në politikën e Fuqive të Mëdha e të shteteve ballkanike. Organizimi dhe veprimtaria e diasporës shqiptare. Çelja e shkollës kombëtare të Korçës. Kërkesat për autonominë e Shqipërisë (1896). Beslidhja Shqiptare e vitit 1897. Lidhja Shqiptare e Pejës (23 janar 1899). Shtrirja e Lidhjes në treva të tjera shqiptare. Mendimi politik i rilindësve; S.Frashëri, I.Qemali, P.Vasa, S.Frashëri, N. Frashëri, etj. Lëvrimi i gjuhës shqipe dhe shkrimit shqip. Shtypi, letrësia, artet, etj.

Revolucioni i turqve të rinj (1908) dhe shqiptarët. Kuvendi i Ferizajt (korrik 1908). Klubet kombëtare. Çelja e shkollave shqipe. Kongresi i Manastirit (nëntor 1908). Kongresi i Dibrës (korrik 1909), Kongresi i Elbasanit (shtator 1909). Qëndresa shqiptare ndaj reaksionit xhonturk. Fillimi i kryengritjes së vitit 1910. Beteja e Kaçanikut. Qëndrimi i shteteve ballkanike. Kryengritja e Kosovës dhe Fuqitë e Mëdha. Kryengritja në Malësinë e Madhe (1911). Momerandumi i Greçës (23 qershor 1911) dhe jehona e tij.

Acarimi i gjendjes politike. Mbledhja e Taksimit (janar 1912). Hasan Prishtina. Dështimi i reformave xhonturke. Shpërthimi i kryengritjes (1912) dhe shndërrimi në kryengritje të përgjithëshme. Çlirimi i territoreve të Kosovës. Marrëveshja shqiptaro-turke. Bisedimet shqiptaro-turke. Qëndrimi i Fuqive të Mëdha. Aleanca ballkanike. Lufta e Parë Ballkanike. Shpallja e Pavarësisë dhe rëndësia historike e saj.

4. Periudha e Pavarësisë (1912-1939)

Kuvendi Kombëtar i Vlorës (28 nëntor-7dhjetor 1912). Qeveria e Ismail Qemalit. Çështja shqiptare në Konferencën e Ambasadorëve në Londër. Vendimet e 17 dhjetorit 1912 dhe cungimi i kufijve të shtetit shqiptar. Statusi politik i Shqipërisë. Qëndrimi i Fuqive të Mëdha dhe i Portës së Lartë. Shteti i Pavarur Shqiptar. Lufta ndaj trupave pushtuese të shteteve fqinje. Veprimtaria e qeverisë së Vlorës. Lëvizja separatiste e Esat Toptanit. "Pleqësia e Shqipërisë së Mesme (12 tetor 1913)".

Regjimi i Vilhelm Vidit në Shqipëri (7 mars-3 shtator 1914). Caktimi i kufijve politik te shtetit shqiptar. Komisioni Kombëtar i Kontrollit (KNK). Aleanca turko- bullgare dhe Shqipëria. Dorëheqja e I.Qemalit. Kalimi i pushtetit në duart e KNK-ës. Qeveria e Princ Vidit. Statuti organik i Principatës së Shqipërisë (14 prill 1914). Lëvizja vorio-epirote dhe Protokollit i Korfuzit (17 maj 1914). Kryengritja e Shqipërisë së Mesme. Shpërthimi i Luftës Parë Botërore dhe pasojat e saj. Shqipëria në Traktatin e Fshehtë të Londrës (26 prill 1915). Regjimi i pushtimit. Protokollit franko-shqiptar për krijimin e "krahinës autonome" të Korçës (10 dhjetor 1916) Proklamata italiane e 3 qershorit 1917. Gjendja e Shqipërisë në mbarim të Luftës.

Programi politik i Lëvizjes Kombëtare. Kongresi i Durrësit (25 dhjetor 1918) dhe formimi i qeverisë së përkohëshme. Konferenca e Paqes e Parisit (18 janar 1919) dhe qëndrimi i delegacionit shqiptar. Rritja e lëvizjes kombëtare. Kongresi i Lushnjes (21-31 janar 1920). Qeveria e S. Delvinës. Dështimi i bisedimeve me Italinë. Lufta e Vlorës (5 qershor-2 gusht 1920). Ndërhyjra e diplomacisë ndërkombëtare. Rinjohja ndërkombëtare e Pavarësisë. Shqipëria në Lidhjen e Kombeve. Zgjedhjet parlamentare (1921). Lëvizja e marsit 1922. Zgjerimi i Statutit të Lushnjes. Ngritja e institucioneve fetare. Lëvizjet fshatare për reformën e tokës. Federata "Atdheu" dhe Shoqëria "Bashkimi".

Zgjedhjet për Asamblenë Kushtetuese (vjesht 1923). Fitorja e Ahmet Zogut. Kryengritja e armatosur e qershorit 1924. Qeveria e Fan S Nolit. Shtypja e revolucionit të qershorit dhe shkaqet e dështimit të qeverisë së Nolit. Ndërhyjra ushtarake e jashtme.

Rivendisja e regjimit republikan të Ahmet Zogut (6 janar 1925). Triumfi i Legalitetit. Shpallja e Republikës. Statuti dhe institucionet republikane. Oragizimi politik, administrativ e gjyqësor i vendit. Afrimi i Zogut me Italinë dhe konçensionet në të mirë të saj. Paktet italo-shqiptare të Tiranës (1926,1927). Acarimi i marrëdhënieve me Jugosllavinë. Lëvizjet antiqeveritare në vitet 1925-1928. Veprimtaria e grupeve politike në mërgim. Shoqëritë e para punëtore në Shqipëri.

Shpallja e monarkisë (1928). Statuti e institutet mbretërore. Pasojat e krizës ekonomike botrore në Shqipëri (1929-1933). Reformat e Mbretit Zogu I: Reforma legjislativë. Politika e jashtme e qeverisë së Zogut. Kriza e marrëdhënieve italo-shqiptare (1931-1935). Lëvizjet shoqërore e politike të viteve '30. Grupet komuniste. Organizata e fshehtë e Vlorës (1932). Kryengritja e Fierit (gusht 1935). Komiteti i Çlirimit Nacional (KÇN). Kultura shqiptare në vitet '20-'30. Mendimi filozofik, sociologjik e politik. Idetë demokratike. Krijimtaria letrare e artistike. F.Noli, Gj. Fishta, Migjeni, N.Bulka, L.Poradeci, M.Kuteli, E.Koliqi, etj. Lëvizja arsimore dhe veprimtaria botuese.

Përgatitja e agresionit fashist kundër Shqipërisë. Pasojat e krizës botërore. Qeveria liberale e Mehdi Frashërit (26 tetor 1935). Marrëveshjet italo-shqiptare të marsit 1936. Fuindi i "liberalizmit". Qeveria e Koço Kotës (nëntor 1936). Lëvizja e Delvinës (maj 1937). Përpjekjet e Romës për fashistizimin e jetës së vendit. Zgjerimi i ekspansionit ekonomik italian. Zbatimi i planit të G.Çianos për pushtimin e Shqipërisë. Ultimatumet e qeverisë së Romës. Kundërpërgjigja e mbretit Zog. Manifestimet popullore antifashiste. Zbarkimi i trupave fashiste italiane. Qëndresa e armatosur kundër fashizmit italian.

Kosova nën sundimin serb e malazez. Politika e spastrimit etnik. Shpronësimet dhe shpërnguljet e shqiptarëve (1913-1915). Pushtimi hungarez e bullgar (1916-1918). Organizimi administrativ i viseve shqiptare në vitet 1918-1919. Komiteti Mbrojtja Kombëtare e Kosovës (1918-1920). Lëvizja kaçake. Zona neutrale e Junikut. Lufta parlamentare. Partia e Xhemijetit (18 dhjetor 1918). Politika agrare e Beogradit në viset

shqiptare. Reforma agrare kolonizuese. Platforma e V.Çubriloviçit dhe Gj Perinës për shpërnguljen e shqiptarëve nga trojet e tyre. Prapambetja arsimore e kulturore e Kosovës.

Aneksimi i Çamërisë nga Greqia. Traktati i Lozanës (30 janar 1923) dhe shpërnguljet e popullsisë çame. Ngulimet shqiptare në vitet 1912-1925. Jeta e tyre kulturore e shoqërore. Ndhimesa e kolonive shqiptare në lëvizjen kombëtare dhe mbrojtjen e shtetit shqiptar. Emigracioni shqiptar në vitet 1925-1939. Organizimi i diasporës dhe rrjeti i shoqërive kulturore e arsimore.

5. Lufta Antifashiste Nacionalçlirimtare (LANÇ) 1939-1944.

Vendosja e regjimit të pushtimit italian. Institucionet politike dhe përpjekjet për fashistizimin e vendit. Marrëveshjet doganore dhe vërshimi i kapitalit italian. Propaganda fashiste. Fillimi i rezistencës antifashiste. Lëvizja punëtore, protestat e fshatarësisë, qëndresa në shkolla. Reagimi i diasporës shqiptare. Vatra dhe "Shqipëria e Lirë".

Organizimi i lëvizjes antifashiste të armatosur. Themelimi i Partisë Komuniste (PKSh). Roli i të dërguarëve jugosllav. Krijimi i çetave partizane. Konferenca e Pezës (16 shtator 1942). Vendimet dhe rëndësia e saj. Fronti Antifashist Nacionalçlirimtar. Ushtra Nacionalçlirimtare dhe forcimi i pushtetit të Këshillave Antifashiste. Balli Kombëtar dhe programi i tij. Ngritja e strukturave ushtarake të Ballit, Çetat. Rrymat në gjirin e Ballit. Njohja e luftës së popullit shqiptar nga Fuqitë Aleate. Raportet e PK me BK. Veprimet luftarake në vitet 1942-1943. Mbledhja e Mukjes (1-3 gusht 1943) dhe vendimet e saj.

Kapitullimi i Italisë (8 shtator 1943). Agresioni nazist dhe qëndresa ndaj tij. Vendosja e regjimit të pushtimit gjerman dhe veçoritë e tij. Organet qeverisëse, Asambleja Kushtetuese. Regjenca dhe qeveria. Lëvizja e Legalitetit dhe forcat e tjera nacionaliste. Mësymja armike e dimrit 1943-1944. Kongresi i Përmetit (24 maj 1944). Operacioni armik i qershorit. Veprimet e Ushtrisë Nacionalçlirimtare. Krijimi i Komitetit Antifashist Nacionalçlirimtar (20 tetor 1944). Luftimet për çlirimin e Tiranës. Çlirimi i plotë i Shqipërisë. Rëndësia dhe karakteri i saj.

Marrëdhëniet e Shqipërisë me Fuqitë e Mëdha Aleate. Misionet angleze. Mbrojtja e gjenerali Dejvis. Bashkëpunimi dhe ndihma e Aleatëve. Bisedimet me Shtabin Aleat. Pikpamje mbi shndrimin e LANÇ në luftë civile. Lidhjet me Jugosllavinë. Qëndrimet mbi çështjen e Kosovës. Forcimi i ndërhyrjes jugosllave. Plenumi II (nëntor 1944).

Pushtimi fashist i Kosovës. Veçoritë e vështirësitë e organizimit të luftës antifashiste në Kosovë. Krijimi i Shtabit Kryesor. Lidhja e Dytë e Prizërenit (16-20 shtator 1943). Konferenca e Bujanit 31 dhjetor 1943 - 2 janar 1944). Rezoluta e Bujanit dhe jehona e Konferencës. Njësitë partizane të Shqipërië në Kosovë.

Gjendja e Çamërisë në prag të luftës italo-greke. Rezistenca e armatosur çame kundër fashizmit. Spastrimi etnik në Çamëri. Bisedimet e Zervës me parinë çame. Sulmet dhe masakrat greke mbi popullsinë çame. Spekullime të historianëve grekë.

6. Regjimi komunist në Shqipëri 1944-1990.

Vendosja e regjimit komunist. Veçoritë e organizimit politik. Zgjedhjet për Asambleenë Kushtetuese (dhjetor 1945). Republika Popullore, formë regjimi tipike diktatoriale. Institucionet shtetërore. Organizatat e masave. Enver Hoxha. Programi i qeverisë komuniste. Reformat ekonomike. Likuidimi i kapitalit të huaj. Eliminimi i kapitalit industrial vendas. Fillimi i lëvizjes kooperativiste. Lufta politike në PKSh.

Kongresi I PKSh (1948). Kalimi në modelin socialist stalinist. Planifikimi, industrializimi dhe kolektivizimi socialist. Plani I e II pesëvjeçar. Lufta kundër analfabetizimit. Reforma Arsimore (17 gusht 1946). Çelja e shkollave të reja. Zgjerimi i arsimit të mesëm. Krijimi i arsimit të lartë. Univeriteti i Tiranës. Ngritja e institucioneve shkencore e kulturore.

Lufta politike e opozitës. Figurat kryesore nacionaliste. Rezistenca antikomuniste. Organizatat ilegale. Revoltat antikomuniste. Grupi i Deputetëve. Emigracioni politik shqiptar. Organizimi dhe orientimi i tij. Mit'hat Frashëri, Balli Kombëtar, Legaliteti.

Çështja e njohjes së qeverisë komuniste pas Luftës. Shqipëria dhe Fuqitë e Mëdha. Acarimi dhe prishja e marrëdhënieve me ShBA e Anglinë. Incidenti i Korfuzit. Forcimi i marrëdhënieve me Jugosllavinë dhe pasojat për vendin. Integrimi vendit në Bllokun Lindor. Aderimi në KNER (1949) e Traktatin e Varshavës (1955). Lulëzimi dhe prishja e marrëdhënieve me BS. Marrëdhëniet me vendet fqinj.

Veçoritë e regjimit komunist në vitet 60-,70. Politika në plan të parë. Lëvizjet politike e shoqërore. Reforma në administratë. Likujdimi i institucioneve fetare. Bunkerizimi. Vazhdimi i kursit të industrializimit. Përfundimi i kolektivizimit të bujqësisë. Likujdimi i pronës private dhe centralizimi shtetëror ekstrem. Reforma e re arsimore. Realizmi socialist në letërsi muzikë, art, etj. Kushtetuta e RPSSH (1976). Prishja e marrëdhënieve me Kinën. Izolimi i plotë i vendit.

Kriza e përgjithëshme e regjimit komunist. Kriza në kreun e shtetit. Ramiz Alia. Qeveria e A.Çarçanit. Vdekja e E.Hoxhës. Kursi i vazhdimësisë. Thellimi i krizës. Acarimi i situatës politike. Degjenerimi i tregut socialist. Rritja e pakënaqësisë popullore. Manifestimet e para antikomuniste. Lëvizja studentore dhe shpallja e pluralizmit politik. Krijimi i Partisë Demokratike. Zgjedhjet e para pluraliste (mars 1991).

7. Kosova dhe Çamëria pas Luftës.

Statusi juridik e kushtetues i Kosovës 1945-1948. Qendresa e popullsisë së Kosovës. Organizatat ilegale. Ndryshimi i kursit politik jugosllav. Kosova - koloni. Platformat politike diskriminuese e shkombëtarizuese. Ndryshimet në statusin juridik e kushtetues të Kosovës (1967-1974). Kushtetuta e KSA (1974). Lëvizja për zgjerimin dhe forcimin e autonomisë së Kosovës. Demonstratat e vitit 1981 dhe kërkesat për republikë.

Likujdimi i autonomisë së Kosovës (1989-1999). P[roçesi i diferencimit politik ekonomik e social. Platforma antishqiptare e Milosheviçit. Eliminimi i institucioneve legjitime të Kosovës. Lëvizja për demokraci. Krijimi i organeve të reja vetqeverisëse. LDK dhe Ibrahim Rugova. Dështimi i rrugës paqësore. Krijimi i UÇK-ës dhe lufta e armatosur. Çlirimi i Kosovës dhe roli i NATO-s. Shpallja e Pavarësisë së Kosovës dhe reformat për integrimin e saj në Evropë. Problemi çam pas Luftës. Diaspora shqiptare dhe lufta e saj kundër regjimit komunist.

8. Zhvillimet demokratike në Shqipëri 1990-2010.

Zgjedhjet e marsit 1992 dhe qeveria e parë antikomuniste. Sali Berisha. Programi i reformave për kalimin në ekonominë e tregut. Skemat piramidale dhe kriza e vitit 1997. Ardhja në fuqi e socialistëve (1997-2005). Sfidat e demokracisë shqiptare. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë. Rikthimi i PD në pushtet (2005-2009). Integrimi evropian i Shqipërisë. Pranimi në NATO dhe nënshkrimi i MSA.

Literatura

- Ilira Çausi, *Metodologjia e Historisë*, Tiranë: SHBLU, 2003
Shaban Dervishi, *Greqia e Lashtë*, Tiranë: ALBAPRESS, 2001
Shaban Dervishi, *Qytetërimet e Para*, Tiranë: SHBLU, 2008

Shaban Dervishi, *Historia e Romës*, ribotim i dytë i ripunuar, Tiranë: SHBLU, 2010
Ilira N. Sulo, Llambro Filo, *Ngritja dhe rënia e civilizimeve*, Tiranë: Horizont, 2002
Thoma Murzaku, Abaz Mullai, Gëzim Sala, *Historia e Mesjetës*, (shek. V - XIII), Tiranë: SHBLU, 2003
Thoma Murzaku, Abaz Mullai, Gëzim Sala, Hysen Shabanaj, *Historia e Mesjetës*, (shek. XIV - XV), Tiranë: SHBLU, 2003
Thoma Murzaku, Abaz Mullai, *Historia e Ballkanit*, (nga antikiteti i vonë deri në shek. XVII), Tiranë: SHBLU, 2002
Thoma Murzaku, Kozeta Bego (Sala), *Historia e Bizantit*, Tiranë: SHBLU, 2011
Simon Lufi, *Historia e Mesjetës*, (shek. V - X), Shkodër: Rozofa 1, 2006
Ermal Baze, *Historia e Shoqërisë Evropiane në Mesjetë 500 - 1500*, Tiranë: Onufri 2007
Agron Gani, Gëzim Sala, Hysen Shabanaj, *Historia e Evropës*, (shek. XVI - XVIII) Tiranë: SHBLU, 2001
Romeo Gurakuqi, *Historia e Kohës së Re*, 2, (1775 - 1871), Shkodër: PHOENIXSHKODRA, 2001
Llambro Filo, *Historia e Sistemeve të Qeverisjes*, Tiranë: SHBLU, 2000
Andi Pinari, Llambro Filo, *Historia e Europës dhe SHBA*, (Koha e hershme moderne 1500 - 1815), Tiranë: Ideart, 2007
Petrit Nathanaili, *Marrëdhëniet ndërkombëtare nga origjina deri më sot*, Tiranë: SHBLU, 2006
Petrit Nathanaili, *Historia e Botës moderne*, Tiranë: Ilar, 2007
Gëzim Sala, Llambro Filo, Ibrahim Gashi, *Historia Bashkëkohore* (Europa, Shtetet e Bashkuara të Amerikës gjatë shek. XX), Tiranë: Albatros, 2009
Qytetërim botëror, X - XI, Tekst me zgjedhje për shkollat e mesme, Tiranë, 2011
Historia e Popullit Shqiptar I, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë TOENA, 2002.
Historia e Popullit Shqiptar II, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, TOENA, 2002.
Historia e Popullit Shqiptar III, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, TOENA, 2007.
Historia e Popullit Shqiptar IV, Tiranë, TOENA, 2008
Historia e Shqiptarëve, XII, Tekst alternativ, Tiranë, 2011.
Historia e Shqiptarëve XII, Tekst më zgjedhje, Tiranë, 2011.

PROGRAMI I GJEOGRAFISË

Për zhvillimin e provimit të shtetit

Profesioni “Mësuesi”

Hyrje:

Ky program është hartuar për zhvillimin e provimit të shtetit të profesionit të mësuesit mbi lëndën e gjeografisë. Programi mbështetet në udhëzimet e Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës . Programi përfshin probleme kyçe të shkencës së gjeografisë të trajtuara në lëndët kryesore të kurrikulës së gjeografisë . Ai përfshin tre fushat kryesore të saj. Për çdo fushë janë përzgjedhur tematika më të rëndësishme, për çdo tematikë çështje kryesore dhe për sejcilën prej tyre nënçështje. Programi është baza mbi të cilën është hartuar fondi i pyetjeve.

A. Fusha e parë:

Gjeografi Fizike

Tematika 1. Litosfera dhe dukuritë kryesore që e karakterizojnë

1.Karakteristika të përgjithshme të sipërfaqes së rruzullit tokësor.

Veçoritë e formave të kontinenteve. Veçoritë morfologjike të sipërfaqes së Tokës.

Oqeani botëror dhe ndarjet e tij. Karakteristikat e relievit të fundit të oqeanit botëror. Ishujt. Ishujt koralorë.

2.Ndërtimi i brendshëm dhe veçoritë fizike të Tokës.

Ndërtimi i brendshëm i Tokës dhe karakteristikat e pjesëve përbërëse. Gjendja termike e Tokës.Densiteti i Tokës. Presioni i Tokës. Graviteti i Tokës.Magnetizmi i Tokës.Akustika e Tokës. Dukuritë optike të Tokës.

3.Shkëmbinjtë e kores së Tokës.

Proceset e formimit të shkëmbinjve. Shkëmbinjtë sedimentarë, karakteristikat dhe llojet e tyre. Shkëmbinjtë magmatikë,karakteristikat dhe llojet e tyre. Shkëmbinjtë metamorfikë, karakteristikat dhe llojet e tyre.

4.Lëvizjet luhatëse të kores së tokës.

Kuptimi mbi lëvizjet luhatëse të kores së Tokës. Llojet e lëvizjeve luhatëse të Tokës.

Lëvizjet izostatike. Lëvizjet eustatike. Ndryshimet e nivelit të detit dhe shkaqet.Pasojat e lëvizjeve luhatëse të Tokës.

5.Lëvizjet malformuese.

Pllakat tektonike . Hipoteza e zhvendosjes së pllakave.Hipoteza e zgjerimit të tokës.
Hipoteza e tektonikës vertikale. Rëndësia e lëvizjeve malformuese.

6.Lëvizjet sizmike (tërmetet).

Kuptimi mbi tërmetet. Shkaqet e ndodhjes së tërmeteve. Llojet e tërmeteve sipas origjinës. Zonat sizmike të rruzullit tokësor dhe shpërndarja e tërmeteve. Pasojat gjeografike të tërmeteve.

7.Vulkanet.

Vulkanizmi si proces. Pjesët përbërëse të vullkanit dhe karakteristikat e tyre. Shkaqet e shpërthimit të vullkaneve. Llojet e shpërthimeve vullkanike.Tipat e shpërthimeve vullkanike. Pasojat gjeografike të vullkaneve. Shpërndarja gjeografike e vullkaneve.

Tematika II. Atmosfera.

1.Kuptimi, origjina, madhësia dhe përbërja e atmosferës.

Kuptimi mbi atmosferën, kufijtë dhe masa e atmosferës. Origjina e atmosferës.Gazet që përbëjnë atmosferën. Shtresat që ndërtojnë atmosferën. Karakteristikat e shtresave të atmosferës

2.Rrezatimi diellor.

Energjija diellore. Konstantja diellore.Rrezatimi diellor dhe atmosfera e tokës. Diellizimi dhe zgjatja e diellizimit. Rrezatimi direkt dhe i përgjithshëm.Rrezatimi i sipërfaqes së tokës dhe albetoja.Bilanci i përgjithshëm i rrezatimit.

3.Temperatura e ajrit.

Faktorët që ndikojnë në ndryshimin e temperaturës së ajrit. Ngrohja dhe ftohja e ajrit. Ndryshimi i temperaturës së ajrit në kohë. Ndryshimi i temperaturës së ajrit në hapësirë. Bilanci termik. Rëndësia e njohjes së temperaturës.

4.Uji në atmosferë dhe reshjet atmosferike.

Procesi i avullimit. Lagështia e ajrit. Lagshtia relative. Lagështia absolute.Kondensimi dhe format e tij. Çjanë reshjet. Llojet e reshjeve. Faktorët që ndikojnë në sasinë e reshjeve. Shpërndarja gjeografike e reshjeve në kohë dhe hapësirë.

Tematika III. Dinamika e atmosferës

1.Masat ajrore.

Klasifikimi i masave ajrore. Ajri arktik. Ajri polar. Ajri tropikal. Ajri ekuatorial.

2.Frontet.

Kuptimi mbi frontet. Fronti i ngrohtë. Fronti i ftohtë. Frontet ekluze. Frontet e stacioneve. Frontet klimatologjikë.

3.Erat e qarkullimit të përgjithshëm të atmosferës.

Qarkullimi brendatropikal(pasatet). Erat perëndimore. Erat lindore. Musonet. Ciklonet. Ciklonet jashtëtropikal. Ciklonet tropikalë. Anticiklonet.Tipet e motit. Tornadot, mekanizmi i formimit të tyre.

4.Ndryshimet dhe lëkundjet e klimës.

Ndryshimet klimatike në periudha gjeologjike. Shkaqet e ndryshimeve klimatike(hipotezat). Pasojat e ndryshimeve klimatike. Lëkundjet klimatike në periudha historike. Periodiciteti i lëkundjeve. Faktorët natyrorë dhe humanë në lëkundjet klimatike. Gazet serë dhe roli i tyre. Ngrohja globale dhe pasojat.Konventa e Kombeve të Bashkuara për ndryshimet klimatike. Protokoli i Kiotos.Masat për menaxhimin e ngrohjes globale.

Tematika IV. Ujërat

1.Ujërat nëntokësorë.

Origjina e ujërave nëntokësorë. Llojet e ujërave nëntokësorë.Rëndësia gjeografike dhe ekonomike e ujërave nëntokësorë.

2.Ujërat rrjedhës sipërfaqësorë.

Lumi dhe pjesët përbërëse. Rrjedhja ujore dhe parametrat e saj. Regjimi i rrjedhjes së lumenjve. Ndryshimi i niveleve dhe përmbytjet.Menaxhimi i përmbytjeve.

3.Liqenet, lagunat, kënetat.

Klasifikimi i liqeneve sipas origjinës së gropës dhe masës ujore. Vecoritë fizike të ujit të liqeneve. Lëkundjet e nivelit të ujit të liqeneve.Evolucioni i liqeneve.Rëndësia e liqeneve. Karakteristikat e liqeneve bregdetarë(lagunave). Vlerat ekologjike të lagunave. Karakteristikat e kënetave dhe vlerat e tyre.

Tematika V. Relievi

1.Relievi strukturor.

Roli i përbërjes litologjike. Roli i strukturave gjeologjike. Relievi në strukturën monoklinale. Relievi në strukturën e rrudhosur. Relievi në strukturën shkëputëse. Relievi i lidhur me veprimtarinë vullkanike.

2.Dukuritë shpatore dhe relievi i tyre.

Llojet e proceseve shpatore(denuduese). Format që krijohen nga proceset shpatore: Glaciset. Glaciset e rrzës së shpatit. Rëndësia gjeomorfologjike e glaciseve.

3.Relievi lumor.

Veprimtaria lumore dhe varësitë e saj. Profili gjeomorfologjik i lumit dhe roli gjeomorfologjik i tij. Krijimi i sipërfaqeve të sheshimit. Ciklet e erozionit. Taracat lumore. Morfologjija e profileve tërthore të luginave.

4.Relievi akullnajor.

Njohuri të përgjithshme mbi akujt dhe akullnajat. Veprimtaria e akullnajave. Format e krijuara nga veprimtaria erozive e akullnajave. Format e krijuara nga veprimtaria depozituese e akullnajave.

5.Relievi karstik.

Kuptimi i përgjithshëm mbi karstin. Kushtet dhe faktorët e zhvillimit të karstit. Format karstike sipërfaqësore. Format karstike nëntokësore.

6.Relievi bregdetar.

Njohuri të përgjithshme mbi bregdetet. Abrazoni detar. Format e abrazionit detar. Depozitimi detar. Format e depozitimit detar.

7.Relievi antropogjen.

Ndërveprimi mjedis-njeri. Ekuilibri mjedisor. Erozioni antropik. Faktorët e erozionit antropik. Format antropogjene.

Tematika VI. Probleme biogjeografike.

1.Biodiversiteti.

Kuptimi mbi biodiversitetin. Numri i specieve të botës. Formimi dhe zhdukja e llojeve. Humbjet në biodiversitet. Ruajtja e biodiversitetit. Gradienti i biodiversitetit. Hotspotet e biodiversitetit.

2.Përhapja e llojit dhe e komuniteteve.

Rajoni gjeografik dhe areali. Faktorët abiotikë. Faktorët biotikë dhe bashkëveprimi. Ekosistemi. Komuniteti. Biomat tokësore. Komunitetet ujore. Rajonet biogjeografike kontinentale. Rajonet biogjeografike oqeanike.

3.Format e përhapjes gjeografike të organizmave të gjalla.

Kufijtë e përhapjes së organizmave. Kapërcimi i barrierave nga ana e organizmave. Reliktet. Organizmat endemikë. Gradienti mjedisor. Roli i klimës në përhapjen e organizmave.

4.Klima dhe ndryshimet në jetën e organizmave.

Lëkundjet klimatike gjatë periudhave të akullzimit. Periudhat dhe intervalet interglaciale dhe ndikimi në jetën e gjallë. Holoceni dhe stabilizimi i karakteristikave të botës së gjallë. Ngrohja aktuale globale dhe ndikimi në jetën e gjallë.

Tematika VII. Tokat(dherat)

1.Kuptimi mbi tokat.

Përkufizimi mbi tokën. Mbulesa tokësore e planetit dhe tokat. Komponentët kryesorë të tokës.Uji dhe ajri i tokës. Funksionet e tokës dhe të mbulesës tokësore. Përbërja strukturore e tokës.

2.Cilësitë natyrore të tokës.

Cilësitë dhe ndërtimi morfologjik i tokës. Karakteristikat e horizonteve gjenetike kryesorë të tokës. Cilësitë fizike të tokës (ngjyra, tekstura, poroziteti,konsistenca, temperatura). Cilësitë kimike të tokës. Cilësitë biologjike të tokës. Pjellorija e tokës.

3.Kujdesi për tokën.

Përdorimi i tokës. Degradimi i tokës.Erozioni i tokës. Ndotja e tokës.Mbrojtja e tokës.

B. Fusha e dytë:

Gjeografi Humane

Tematika VIII. Popullsia.

1.Faktorët që ndikojnë në popullsi.

Llojshmëria shkëmbore dhe minerale.Roli i vecorive të relievit . Roli i kushteve klimatike . Pasuritë dhe vecoritë ujore .Llojet dhe pjellorija e tokës. Biodiversiteti. Roli i ekonomisë dhe strukturës ekonomike.Kushtet sociale të hapësirës gjeografike. Besimet dhe popullsia.

2.Shtimi dhe dëndësia e popullsisë.

Lindshmëria, kuptimi dhe llogaritja e saj. Faktorët që ndikojnë në lindshmëri. Vdekshmëria dhe faktorët që ndikojnë. Shtimi natyror i popullsisë. Riprodhimi i popullsisë.Zgjatja mesatare e jetës.

3.Struktura e popullsisë.

Kuptimi mbi strukturën e popullsisë dhe faktorët që ndikojnë. Struktura moshore . Struktura gjinore. Struktura profesionale. Struktura sociale. Struktura sipas vendbanimit.

4.Migrimet e popullsisë.

Kuptimi mbi migrimet dhe faktorët që ndikojnë. Tipet e migrameve. Migrimi internacional. Migrimi i brendshëm. Format e reja të migrameve.Ndikimi i migrameve.

5.Popullsia dhe qeverisja.

Politikat nataliste të zhvillimit të popullsisë.Politikat e shpërndarjes së popullsisë.
Politikat e planifikimit familjar.

Tematika IX. Probleme të gjeografisë politike

1.Gjeopolitika.

Kuptimi mbi gjeopolitikën. Fillimet e gjeopolitikës.Roli i gjeopolitikës. Gjeostrategjistët dhe gjeopolitika.

2.Sipërfaqja dhe pozicioni i shtetit.

Koncepti mbisipërfaqen e shtetit. Sipërfaqja e shtetit. Federalizmi.Autonomitë lokale. Shteti polimerik.Shteti bregdetar. Shteti si njësi natyrore. Pozicioni i shtetit.Pozicioni relativ.Shtetet kuzhinetë.Pozicioni strategjik. Koncepti i kufirit të shtetit dhe evoluimi.Përcaktimi i kufirit.Klasifikimi human i kufijve.Rëndësisja e cështjeve të kufijve.

3.Shteti dhe kombi

Kuptimi mbi shtetin.Kuptimi mbi kombin. Shteti komb.Forcat centrifugale. Forcat centripete. Masa e bashkimit.Ndarjet etnike.Shoqëritë pluraliste.

4.Organizatat ndërkombëtare.

Organizatat botërore. Organizata e Traktatit të Atlantikut Verior(NATO). Organizatat ekonomike.Këshilli europian. OSBE(Organizata për Sigurimin dhe bashkëpunimin në Europë). Organizatat ekonomike Amerikane-Jugore. Organizatat afrikane Organizatat politike ndërkombëtare. Organizatat politiko-kulturore.

5.Gjeografia elektorale.

Historiku i hartografisë elektorale. Hartografia elektorale.Vota qytetare.Xherimanderizmi.Preferenca politike dhe brezat e kulturës politike. Sistemi zgjedhor në Shqipëri.

Tematika X. Probleme të gjeografisë sociale

1.Kuptimi social i hapësirës gjeografike.

Tiparet e hapësirës sociale. Përmbajtja e hapësirës sociogjeografike.Faktorët që influencojnë hapësirën sociogjeografike.Evolucioni i hapësirës sociogjeografike.

2.Struktura sociale.

Kuptimi mbi strukturën sociale. Grupet sociale.Kategoritë sociale.Shtresat sociale.Klasat sociale. Tipet e grupeve sociale. Efektet sociale të grupeve sociale. Lëvizjet sociale dhe konfliktet sociale.

3.Vendet sociale.

Kuptimi mbi vendet sociale. Kuptimi mbi funksionet sociale. Raportet midis vendeve sociale dhe funksioneve sociale. Vëndët dhe funksioni social i prodhimit. Vendet dhe funksioni social i shkëmbimit.Vëndet dhe funksioni social i pushtetit.

4.Planifikimi social

Kuptimi mbi planifikimin social.Metodika e planifikimit social. Ndarja administrative dhe planifikimi social. Rëndësia e planifikimit social.

Tematika XI. Aspekte të gjeografisë rurale.

1.Hapësira rurale.

Kuptimi i hapësirës rurale. Larmia e hapësirave rurale.Tipet e hapësirave rurale. Rregullimi rural. Etapat e rregullimit rural. Cfarë rregullohet në hapësirën rurale. Zonat speciale dhe zonat e përtëritjes rurale.

2.Planifikimi rural dhe menaxhimi i tokës.

Koncepti mbi planifikimin rural. Detyrat e planifikimit rural. Roli i planifikimit rural në zhvillimin e resurseve natyrore. Roli i planifikimit rural në zgjidhjen e konflikteve. Politikat e zhvillimit rural.Menaxhimi i tokës dhe zhvillimi i integruar rural. Përdorimi shumëpjesësh i tokës .

3.Zhvillimi i bujqësisë së qëndrueshme.

Kuptimi mbi bujqësinë e qëndrueshme.Strategjitë e OCDEi-së për zhvillimin e bujqësisë së qëndrueshme. Bujqësija dhe ekologjija e mjedisit.Politikat bujqësore si baza për zhvillimin e bujqësisë së qëndrueshme.

Tematika XII. Gjeografi kulturore

1.Kuptimi dhe përbërësit e kulturës.

Përkufizime dhe karakteristika të kulturës. Përmbajtja e gjeografisë kulturore. Peizazhi kulturor. Vatrata kulturore.Ndryshimi dhe difuzioni kulturor.Akulturimi.Kontakti dhe konflikti kulturor.Rajoni kulturor.Kultura folk dhe kultura popullore.

2.Tiparet fizike të njerëzimit, kultura dhe racat.

Koncepti i racës dhe trajtimi gjeografik. Tiparet fizike të njerëzimit. Racat kryesore.

3.Gjuha si element kulture dhe territorialiteti.

Kuptimi i gjuhës si element kulture.Gjuhët kryesore të botës dhe përhapja e tyre.Evolucioni dhe ndryshimi i gjuhëve. Konflikti gjuhësor dhe gjuhët zyrtare.

4.Feja dhe organizimi territorial e shoqëror.

Feja si element kulture dhe trajtimi gjeografik. Besimet fetare kryesore të botës. Përhapja e besimeve fetare. Feja dhe konflikti.Feja dhe vetëdija në botën e sotme.

Tematika XIII. Turizmi si aktivitet njerëzor

1.Turizmi dhe zhvillimi i tij.

Kuptimi mbi turizmin. Rëndësia e zhvillimit të turizmit.Historia e zhvillimit të turizmit. Tendencat e sotme të zhvillimit të turizmit në kushtet e globalizimit.

2.Efektet gjeografike të turizmit.

Efektet gjeografike-natyrore të turizmit. Efektet gjeografiko ekonomike të turizmit.Efektet e turizmit në vendbanimet.Efektet e turizmit në transport.

3.Turizmi dhe ndikimi në mjedis.

Raportet turizëm-mjedis. Zhvillimi i turizmit dhe mbrojtja e natyrës. Shqetësimet e turizmit në biodiversitet. Kuptimi mbi ekoturizmin.Parimet kryesore ekoturistike. Produkti dhe aktiviteti ekoturistik. Mbrojtja ekoturistike.

Tematika XIV.Kushtet gjeografike dhe shëndeti.

1.Ndikimi i temperaturës në shëndet

Efektet e rrezatimit diellor. Ndikimi i temperaturës. Tolerancat termike të njeriut dhe mekanizmat adaptues. Stresi ndaj të ftohtit dhe ndaj të nxehtit. Përceptimi i temperaturës në mjediset e mbyllura.Treguesit e “mirëqënies termike”.

2.Ndikimi i presionit dhe erës në shëndet.

Efektet e presionit atmosferik dhe sëmundja e malit.Efektet e erës dhe ndikimi në organizëm.

3.Ndikimi i lagështirës në shëndet.

Roli i kalimeve të fronteve, lagështia dhe retë. Aklimatizimi. Sëmundjet si shkak transmentues ajrin. Marrëdhëniet midis mjedisit dhe shëndetit. Shëndeti mjedisor urban e rural.

C. Fusha e tretë. Gjeografi Rajonale

Tematika XV. Komponentët kryesorë natyrorë të Shqipërisë.

1.Gjeologjia e Shqipërisë.

Zonat tektonike të brendshme. Zonat tektonike të jashtme. Përkuljet paramalore dhe përkuljet ndërmaalore.Magmatizmi në Shqipëri. Vecori të tektonikës në Shqipëri.Tipare të neotektonikës.

2.Relievi i Shqipërisë.

Evolucioni i relievit të Shqipërisë. Vecori morfologjike të relievit. Vecori morfogjenetike të relievit. Tipat gjenetikë të relievit.

3.Klima e Shqipërisë

Faktorët e formimit të klimës së shqipërisë. Elementet klimatike dhe vecoritë e tyre. Tipat e motit në vendin tonë. Pasuritë klimatike . Zonat klimatike dhe vecoritë e tyre.

4.Ujërat e Shqipërisë.

Vecori të përgjithshme të ujërave të Shqipërisë. Karakteristikat e lumenjve kryesorë. Ujërat nëntokësorë. Liqenet. Detet që lagin Shqipërinë.

5.Tokat e Shqipërisë

Zonaliteti vertikal i tokave. Llojet e tokave. Gjendja e tokave. Dëmtimet e tokave dhe mbrojtja e tyre.

6.Biodiversiteti në Shqipëri.

Bimësia e Shqipërisë. Fauna e Shqipërisë. Katet bimore dhe kafshët që jetojnë në to. Dëmet në biodiversitet në vendin tonë. Ruajtja e biodiversitetit.

7.Rajonizimi fiziko-gjeografik i territorit të Shqipërisë.

Kuptimi mbi rajonizimin. Vlera shkencore e rajonizimit. Vlera ekonomike e rajonizimit. Krahinat fiziko-gjeografike të Shqipërisë, pjesët përbërëse dhe vecoritë e tyre.

Tematika XVI. Gjeografi humane e Shqipërisë.

1.Popullsia e Shqipërisë.

Numri i popullsisë. Dëndësia mesatare e popullsisë së Shqipërisë. Lindshmëria, vdekshmëria dhe rritja natyrore e popullsisë.Struktura e pupullsisë (gjinore, moshore, sipas vendbanimit, sipas profesioneve). Lëvizjet e popullsisë së Shqipërisë.

2.Probleme ekonomike të Shqipërisë.

Strategjia ekonomike e Shqipërisë dhe zhvillimi i qëndrueshëm.Burimet energjitike primare. Resurset natyrore të papërtëritshme. Kushtet natyrore të Shqipërisë dhe zhvillimi i bujqësisë. Industria e energjistikës dhe struktura e degëve të saj.

3.Turizmi në Shqipëri.

Potencialet turistike të Shqipërisë.Zhvillimi i turizmit në Shqipëri. Llojet e turizmit të zhvilluara në Shqipëri. Efektet ekonomike të turizmit në Shqipëri.

Tematika XVIII. Gjeografi Rajonale e Botës

1.Cështje të përgjithshme

Kuptimi mbi Gjeografinë Rajonale.Popullsia dhe burimet. Njerëzimi dhe kultura.

Organizimi ekonomik dhe modernizimi.Rajoni dhe analiza rajonale. Ideologjitë rajonale. Tipat e rajoneve. Taksonomia dhe studimet rajonale. Ndarja ndërkombëtare gjeografike e punës.Globalizimi i ekonomisë. Raportet qendër-periferi. Korniza rajonale.

2.Bazat e diferencimit rajonal.

Bazat teorike të diferencimit rajonal. Bazat ekonomike të diferencimit rajonal. Bazat sociale dhe kulturore të diferencimit rajonal.Ndërgjegja dhe identiteti rajonal.

3.Europa

Hapësira europiane. Rajonet e Europës. Ishujt Britanikë.Europa Perëndimore. Europa Veriore. Europa Mesdhetare. Europa Lindore.

3.Amerika e Veriut.

Përcaktimi i hapësirës. Shtetet e Bashkuara të Amerikës. Kanadaja. Rajonet hapësinore të Amerikës së Veriut.

4.Amerika e Jugut.

Kontinenti i kontrasteve.Karakteristikat gjeografike të Amerikës së Jugut.Gjeografija ekonomike. Copëzimi i kulturave. Integrimi ekonomik. Qyteti i “Amerikës Latine”. Rajonet e hapësirës të Amerikës së Jugut.

5.Afrika Veriore/Azia Jugperëndimore.

Konturimi i hapësirës. Karakteristikat kryesore gjeografike. Vatrata e kulturave. Vendndodhja e rezervave të naftës. Rajonet e Afrikës Veriore/Azisë Jugperëndimore.

6.Azia Jugore.

Përcaktimi i hapësirës. Gjeografia e popullsisë. Rajonet fiziko-gjeografike. Tiparet kryesore të Azisë Jugore. Trashigimia njerëore.Rajonet e hapësirës të Azisë Jugore.

7.Azia Lindore(Kina).

Vendi i kontradiktave.Cilësitë kryesore gjeografike të Kinës.Ruajtja e resurseve. Gjeografia humane e Kinës. Evolucioni i shtetit kinez. Rajonete hapësirës kineze.Kina në botën e sotme dhe atë të nesërme.

Tematika XIX. Aspekte gjeografike të trevave shqiptare jashtë kufijve të Republikës së Shqipërisë.

1.Pjesët përbërëse të trevave shqiptare.

Pozita gjeografike e pjesëve të vecanta përbërëse. Pozita gjeostrategjike. Pozita politike.Vecoritë fiziko-gjeografike të Republikës së Kosovës dhe të pjesëve të tjera të trevave shqiptare. Njësitë kryesore fiziko-gjeografike të territorit të Republikës së Kosovës dhe vecoritë e tyre. Njësitë kryesore të trevave shqiptare në R. e Maqedonisë. Trevat shqiptare në Serbinë Jugore.

2.Popullsia dhe vendbanimet e trevave shqiptare.

Historia e shkurtur e popullimit. Vazhdimësia iliro-shqiptare. Numri i popullsisë.Lindshmëria, vdekshmëria dhe lëvizja natyrore e popullsisë.Struktura e popullsisë. Njësitë administrative-territoriale të Kosovës dhe trevave të tjera.

Tematika XX. Planifikim dhe Rregullim Teritorial

1.Territori si koncept hapësinor.

Kuptimi mbi territorin. Mënyra e përfitimit të territorit. Kuptimi mbi territorin rural dhe planifikimin. Kuptimi mbi territorin urban dhe planifikimin.

2.Domosdoshmëria e rregullimit territorial.

Nevoja e përdorimit efektiv të hapësirës territoriale. Nevoja e sigurimit të sovranitetit. Nevoja e sigurimit të zhvillimit të qëndrueshëm. Nevoja e rregullimit të infrastrukturës dhe trafikut. Nevoja e krijimit të hapësirave publike.

3.Bazat e rregullimit territorial në Shqipëri.

Baza ligjore e rregullimit territorial.Parime të përgjithshme mbi zhvillimin hapësinor. Aspekte të përgjithshme mbi planifikimin. Planifikimi rregullues dhe kontrolli i zhvillimit.Dukuri të procesit të urbanizimit në Shqipëri. Roli i qytetit në organizimin e hapësirës.

4.Përdorimi i tokës dhe lokalizimi i objekteve.

Ckuptojmë me përdorim toke. Format e përdorimit të tokës. Politika dhe kritere për planifikimin dhe menaxhimin e tokës. Lokalizimi i objekteve në territor.

5.Kontrolli i territorit bazë për menaxhimin e tij.

Kuptimi i përgjithshëm mbi kontrollin e territorit. Kontrolli i territorit në fushën e sigurisë kombëtare. Kontrolli dhe menaxhimi i NOQ-ve dhe i aktiviteteve me substanca të rrezikshme. Kontrolli dhe menaxhimi i mbetjeve. Kontrolli dhe menaxhimi i mjedisit.

Tematika XXI. Gjeografi Mjedisore.

1.Mjedisore dhe pejzazhi

Kuptimi i termave mjedisore të përdorur nga shkencat e ndryshme. Kuptimi i huaj dhe ai shqiptar mbi mjedisin. Skema interpretative e Malcevskit.

2.Problemet specifike mjedisore globale.

Efektet serë dhe ndryshimet klimatike. Dëmtimi i shtresës së ozonit.Erozioni i tokës bujqësore. Shpyllëzimet dhe pasojat.Humbja e biodiversitetit. Ndotja atmosferike. Ndotja e ujërave. Uji si problem kyç i shekullit. Energjia si sfidë e shekullit. Mbetjet urbane dhe menaxhimi i tyre.

3.Zhvillimi i qëndrueshëm.

Parimet bazë të zhvillimit të qëndrueshëm. Politika e qëndrueshmërisë demografike. Qëndrueshmëria në mjedis dhe në burimet natyrore.

4.Politikat mjedisore.

Lëvizja ambjentaliste, organizatat joqeveritare. Karakteristikat sociologjike të lëvizjes mjedisore. Burimet e lëvizjes mjedisore. Roli i ambjentalistëve në politikat mjedisore. Sipërmarrjet në proceset politikëbërëse. Shkencëtarët dhe ekspertët si aktorë esencjalë.Lindja e politikave mjedisore.Instrumentet rregullatore të politikave mjedisore: standardet e emetimit, standardet e cilësisë,standardet e procesit, standardet e

produktit.Politikat e publikut dhe mënyrat e veprimit. Proceset e politikave mjedisore.Karakterit shumë nivelsh i proceseve të politikave.

Tematika XXII. Idetë dhe konceptet bazë të Gjeografisë të Aplikuar.

1.Fillimet dhe zhvillimi i Gjeografisë të Aplikuar

Objekti, qëllimi dhe detyrat e Gjeografisë të Aplikuar.Periudha fillestare e Gjeografisë të Aplikuar.Periudha e ngulimit të Gjeografisë të Aplikuar.Periudha e zhvillimit të Gjeografisë të Aplikuar.Etapa e pjekurisë të Gjeografisë të Aplikuar.

2.Ndikimi i Gjeografisë të Aplikuar.

Gjeografia e Aplikuar dhe biznesi.Gjeografia e Aplikuar dhe shteti. Gjeografia e Aplikuar dhe zhvillimi. Gjeografia e Aplikuar, njerëzit dhe nivelet e teknologjisë. Gjeografia e Aplikuar, mjedisi, kultura dhe historia. Gjeografia e Aplikuar dhe dy Botët. Gjeografia e Aplikuar, globalizmi dhe post-modernizmi.

Leteratura

- Prof.dr.Vasil Trojani*, Gjeografia Fizike e Përgjithshme. Vol. I dhe II. Tiranë, 2004.
- Prof.dr.Gjovalin Gruda*. Gjeomorfologjia, Tiranë, 2003.
- Prof.dr.Petrit Zorba*, Klimatologjia. Tiranë, 2007.
- Prof.asoc.Fran Gjoka, Prof.asoc.Ferdi Brahusi*. Tokat-Natyra, Cilësitë, Shpërndarja dhe Përdorimet e Tyre. Tiranë, 2007.
- Prof.asoc.dr. Marash Rakaj*, Biogjeografia. Shkodër, 2006.
- Prof.dr.Niko Peja*, Ekologjia. Tiranë, 2003.
- Prof.dr.Nasip Meçaj*, Gjeografi e Aplikuar, Tiranë, 2004.
- Prof.dr. Sabri Laçi*, Gjeografia rurale., Tiranë, 2005.
- Prof.dr.Sabri Laçi, Prof.dr.Selman Sheme*, Gjeografia Humane e Shqipërisë. Tiranë, 2005
- Prof.dr. Dhimitër Doka, Prof.asoc.dr. Bilal Draçi*, Gjeografia e Turizmit.
- Prof.asoc.dr.Bilal Draçi, etj*, Bazat e Gjeografisë Humane. Tiranë, 2001.
- Prof.dr. Sokol Axhemi*, Gjeografia e Popullsisë dhe e Vendbanimeve. Tiranë, 2007.
- Prof.dr. Sokol Axhemi*, Gjeografia Sociale. Tiranë, 2008.
- Prof.dr.Eqerem Yzeiri*, Gjeografia Politike. Tiranë, 2005.
- Prof.dr. Eqerem Yzeiri*, Gjeografia Rajonale, Tiranë e Botës, pjesa e I dhe II. Tiranë, 2008
- Prof.asoc.dr.Bilal Draçi; Dhimitër Kraja*, Gjeografia Mjeksore dhe e Shëndetit, Tiranë, 2010.
- Prof.dr.Trifon Ziu*, Biogjeografi. Tiranë, 2006.
- Prof.dr.Trifon Ziu*, Gjeografia e rregullimit të Territorit, Tiranë, 2009.
- Prof.dr.Selman Sheme*. Hyrje në Gjeografinë Rajonale. Tiranë 2006.

Prof.dr.Perikli Qiriazi, Gjeografia Fizike e Shqipërisë. Tiranë, 2001

Prof.dr.Sabri Laçi, Gjeografia e Kosovës dhe e Trevave Shqiptare Përtej Kufirit të Republikës së Shqipërisë. Tiranë, 2006.

Prof.asoc.dr.Romeo Hanxhari, Gjeografi e Mjedisit. Tiranë, 2009.

Prof.asoc.dr.Romeo Hanxhari, Politikat e Mjedisit. Tiranë, 2011.